

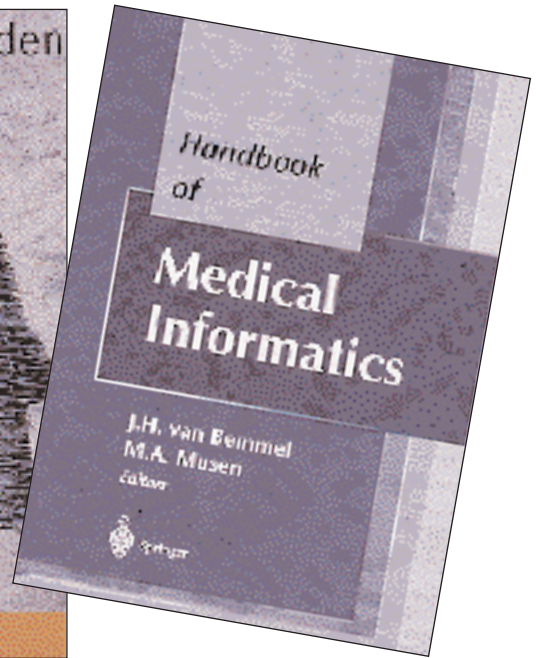
Bokredaktör: Gun Berfelt Tel: 08-790 34 80

Informatik – ett nytt ämne med nya lärobokskrav

Bo Arnesjö, Maria Lagerstedt, Gunilla Nilsson, red. **IT i vården**. 186 sidor. Stockholm: Utbildningsradion, 1997. ISBN 91-26-97722-2.

J H van Bommel, M A Musen, eds. **Handbook of medical informatics**. 621 sidor. Berlin-Heidelberg-New York: Springer Verlag, 1997. Pris DM 98. ISBN 3-540-63351-0.

Recensenter: Britt-Gerd Malmberg, distriktsläkare, Centrum för allmänmedicinsk informatik, Nordvästra sjukvårdsområdet, Stockholms läns landsting, samt Kjell Andersson, distriktsläkare, Segeltorps vårdcentral, Stockholm.

Utbildningsradions förlag har för Svenska distanshögskolans distanskurs i hälso- och sjukvårdsinformatik tagit fram en kursbok, »IT i vården», som uppges även kunna användas fristående. Redaktörer är Bo Arnesjö, professor, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Maria Lagerstedt, civilekonom, Blekinge internationella hälsohögskola, Karlskrona/ Ronneby, och Gunilla Nilsson, högskolelärare, Vårdhögskolan, Lund/Helsingborg. Man presenterar detta stora ämne med fristående vinjetter gjorda av olika författare. Här finns en introduktion till själva ämnesområdet, förkortat HSI, riktad till i stort sett alla yrkeskategorier, inte enbart vårdarbetare utan även ekonomer, administratörer och datatekniker. Författarna önskar lyfta fram de möjligheter IT innebär, och de har ett brett angreppssätt.

Ämnesområdet hälso- och sjukvårdsinformatik eller vårdinformatik, som man valt att kalla det i Sverige (medical informatics) definieras som »the field that concerns itself with cognitive, information processing and communication tasks of health care practice, education and research, including the information science and technology to support these tasks». Definitionen är hämtad från europeiskt standardiserings-/nomenklaturarbete inom detta ämnesområde (CEN-/TC 251/N 93-25).

»IT i vården» missvisande titel
Är då detta en lärobok i ämnesområ-

det? Nej, och den ger sig inte heller ut för att vara det. Titeln »IT i vården» väcker förhoppningar som inte infrias.

I stället är det bitvis en tidstypisk svensk problematiserande situationsbeskrivning av en vård i ständig förändring, och som enligt min mening hittills ägnat sig för mycket åt organisatoriska modeväxlingar och för lite åt fakta (»data», innehåll i vården).

Här finns artiklar om vårdens organisation, administration, hälsoekonomi, (en utmärkt uppsats av Lagerstedt och Eva Wittbom), kvalitetssystem, mycket kort om omvårdnadsmissiga data, register och klassifikationer, och en bra presentation av standardiseringsarbetet inom informationshanteringen inom hälso- och sjukvården (Karin Kajbjer, HSS). Mest matnyttigt finner jag Ulf Sahlins kapitel »Digitala bibliotek och kunskapsdatabaser i vården», vara. Hans vision om informationssökning på 2000-talet låter härlig: »dagens dokument sökning förutspås på 2000-talet övergå i begreppssökning (concept search).»

Tungläst och oinspirerande

Kanske fungerar boken bättre i sitt kurssammanhang. Min yngre kollega, Kjell Andersson, med informatikintresse, gjorde följande bedömning:

»Boken utgör, tillsammans med fyra TV-program à 30 minuter och sex radioprogram à 20 minuter, kursmaterial till en kurs om sammanlagt 10 poäng (sista delen om 5 poäng). Den första delen he-

ter »Grunderna i IT». Studierna sker på distans med uppkoppling till en server för samarbete, diskussioner, handledning och inlämnande av arbetsuppgifter. Tentamen är muntlig och grundar sig främst på boken.

Man får en inblick i vårdinformationssystemens roller, syften och användningsområden. Områden som tas upp är ITs roll i omvårdnaden, praktiska tillämpningar såsom telemedicin, överföring av kemlab-data, digitala bibliotek och kunskapsdatabaser, teorier kring vårdprocesser, vårdkedjor och pågående standardiseringsarbeten.

Boken ger en översiktlig bild av IT-utveckling i vården som känns aktuell. Vid läsning känns avsaknad av samordning av de olika kapitlen påfallande. Upprepningar om sjukvårdens ekonomiska problem färgar en hel del av boken. Jämfört med den första kursboken »Grunderna i IT» är denna bok mer tungläst och ger, trots ambitionen, inte samma goda grundkunskaper inom ämnet. Jag saknar ett kapitel om IT i vården ur patientens perspektiv. Jag saknar också inspirerande artiklar skrivna av personer som tillämpar IT i vården. Till försvar ska dock nämnas att man som kursdeltagare får sig detta till livs genom de TV- och radioprogram som man följer under kursens gång.»

»Medical informatics» en mer modern lärobok

För läkare som längtar efter en strukturerad, modern lärobok, som försöker

dra nytta av www och ny teknik rekommenderas i stället »Handbook of medical informatics» med redaktörerna Jan H van Bommel, Rotterdam, Nederländerna och Mark A Musen, Stanford, California, USA.

Egentligen är det en ny typ av lärobok som försöker dra nytta av den teknik som vi alla läkare och andra i vården måste tillägna oss – elektroniskt stöd för verksamheten.

Samtidigt med utgivningen av läroboken finns det länkar till »web-sajter» för varje avsnitt. Varje websajt innehåller förutom en elektronisk del av läroboken (frågor och svar, litteraturreferenser, publicerade artiklar inom respektive kapitelområde, interaktiva övningar, multimediademonstrationer och små video-presentationer och inte minst elektroniska versioner av de utmärkta sammanfattningar (panels), figurer och tabeller, som finns i läroboken).

I texten i läroboksdelen finns också blåmarkerade ord, »hyperlinks», som refererar till såväl bokens ordlista som till websajterna. Redaktörerna vill uppenbarligen åstadkomma en »levande» modern lärobok inom detta dynamiska ämnesområde, byggd på en rejäl grundbok i medicinsk informatik.

Man inviterar också oss läsare, studerande och experter inom fältet medicinsk informatik att bidra med material, som kommer att granskas av en redaktionskommitté. Många experter har bidragit till att det nu finns en i sanning internationellt gångbar lärobok. Men ännu är man inte i mål. Mycket material saknas på webben. Och varför inte stödjade utgivningen även med en marknadsföringsdiskett eller cd-romskiva med startadresser, så att man snabbt kommer i gång?

Bör finnas i klinikens bibliotek!

Denna grundläggande lärobok i ämnesområdet borde finnas i klinikens eller vårdcentralens lokala bibliotek. Kanske biblioteket också behöver förstärkas med en mer kliniskt orienterad informatiklärobok. Och varför inte med lite »internet»-litteratur.

»Handbook of medical informatics» täcker en mängd områden:

- allmänt om data (fakta) och information,
- data i datorer; bearbetning, lagring, telekommunikation, nätverk och integrering,
- data från och om patienter; kodning

och klassifikationer, datorjournal-system, biosignaler, bildåtergivning och behandling

- patientcentrerade informationssystem: såväl från primärvården (med tonvikt på Hollands primärvård) som sjukhussystem, medicinska servicesystem och omvårdnadsinformationssystem.

En del av boken behandlar medicinska kunskaps- och beslutssystem och teorier och även verktyg för detta, en annan modellering och utveckling av HIS (hospital information systems) liksom PHS (public health surveillance).

Ett metodavsnitt tar upp kognitiva, men också tekniska aspekter på samspel mellan människa och dator och framväxt av nya »hjälper»; multimedia, taligenkänning m m. Kortare avsnitt berör också kostnader och nytta av informationssystem, etiska aspekter och slutligen utbildning inom ämnesområdet.

Ett nytt ämnesområde

Ämnesområdet behöver komma in på alla nivåer i läkarutbildningen; såväl i grundutbildningen som i fortbildningen som en strimma. I denna lärobok ges flera förslag till utbildning i medicinsk informatik. Någon allmänt etablerad utbildning finns dock inte, utan det förefaller vara lokala förutsättningar (dvs entusiaster och nyckelpersoner) som har gjort att det finns utbildning i Holland, bl a Maastricht- och Erasmus-universitetet, samt strateger som insett vad det betyder för kunskapsutvecklingen inom t ex medicin. I denna lärobok finns ett flertal av dem representerade.

För att citera Enrico Coiera vid Hewlett Packards forskningslaboratorier i Bristol (som också skrivit en lärobok i ämnet) bör utbildning i medicinsk informatik göras obligatorisk vid alla medicinska högskolor. Därtill ingår i hans framtidsbild att läkare inte tillåts praktisera om de inte uppnått »tillämpad medicinsk informatik-skicklighet». Han menar att studier i medicinsk informatik är lika grundläggande för dagens kliniker som anatomistudier var för läkare under den viktorska eran! Och han beskriver ämnesområdet som »the logic of health care» på samma sätt som fysiologi var the »logic of life» och patologi var the »logic of disease». För många av oss är det ett alltför drastiskt uttalande, men det pekar på att vi läkare snarast måste engagera oss helhjärtat och inte överlåta detta ämnesområde till

kommande generationer eller till någon speciell yrkesgrupp som saknar värderfarenhet.

Ett annat viktigt citat som inte får glömmas bort: »Technology is the servant, not the master.»

Dags för aktivt engagemang

Vi står i en brytningstid där vi behöver ompröva hur medicinsk och omvårdnadsnärlig kunskap formas och sprids, delas mellan vårdens olika aktörer och med våra patienter och hur detta sker i praktiken. »Shared care» har närmast blivit ett modeord. Ska vi mena allvar måste vi i vården vara inte bara delaktiga utan drivande och kunniga och slakta en del heliga utbildningsstrategier.

Det kanske inte är en slump att ett ungt ämnesområde som allmänmedicin var förhållandevis tidigt ute för att pröva vad tillämpning av medicinsk informatik i det kliniska arbetet kunde innebära för en bättre uppföljning av patientarbetet. [Linnarsson R. Methods, design and components for a computer-based patient record to promote quality care in general practice, /dissertation/. Linköping: Linköping University. Linköping University Medical Dissertations, 1993]. I dag har nästan 80 procent av vårdcentralerna i Sverige datorjournalssystem i drift, dock utan att primärvårdens erfarenheter verkar tas vara på inför sjukhusens datorisering.

Sverige med en mängd infrastrukturrella möjligheter borde kunna visa framfötterna även inom ämnesområdet medicinsk informatik. Men var finns pådrivarna? Våra arbetsgivare? Våra fackliga företrädare? Våra vetenskapliga representanter? •

Adressera korrespondens om nya böcker och recensioner till:

Bokredaktionen, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.